

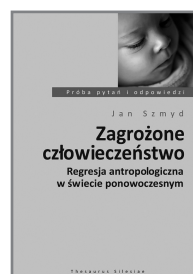
Sylwia Przewoźnik
ORCID: 0000-0002-0756-7996
Akademia Ignatianum w Krakowie

W obronie jakości człowieka współczesnego

In Defense of the Quality of Modern Man

Jan Szmyd, *Zagrożone człowieczeństwo. Regresja antropologiczna w świecie ponowoczesnym*, Stowarzyszenie „Thesaurus Silesiae” – Skarb Śląski, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2015, ss. 539

Profesor Jan Szmyd jest filozofem, pedagogiem i etykiem, autorem licznych prac naukowych. W dorobku Profesora jest ponad dwadzieścia prac zwartych (monografie i podręczników) oraz ponad dwieście esejów, artykułów popularnonaukowych i publicystycznych. Warto również podkreślić, że Jan Szmyd uczestniczył w licznych światowych kongresach, sympozjach i międzynarodowych konferencjach. W Polsce był organizatorem wielu konferencji naukowych i uczestnikiem Ogólnopolskich Zjazdów Filozoficznych. Był również członkiem wielu towarzystw i organizacji naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Religioznawczego, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Stowarzyszenia Europejskich Psychologów Religii, Komitetu Nauk Filozoficznych PAN Oddział w Krakowie, Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Religii, Międzynarodowej Federacji Humanistycznej, World

SPI Vol. 22, 2019/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

Institute for Advanced Phenomenological Research and Learning. Trzeba również zaznaczyć, że Jan Szmyd przeprowadził pierwsze w kraju studia nad historią psychologii religii oraz nad jej teoretyczno-metodologicznymi problemami, których wyniki publikował w kraju i zagranicą. Badania i zainteresowania Profesora Szmyda obejmują nauki filozoficzne, pedagogiczne i społeczne, historię filozofii, filozofię polską i amerykańską, filozofię społeczną, antropologię filozoficzną, filozofię kultury i cywilizacji, psychologię religii i kultury, etykę i teorię wychowania. Podkreślając wkład Profesora Szmyda w rozwój polskiej myśli filozoficznej, pedagogicznej i etycznej, trzeba stwierdzić, że Profesor jako teoretyk oraz dydaktyk jest jednym z tych nielicznych badaczy, którzy z pełną świadomością i dużą determinacją podejmują wysiłki na rzecz praktycznego urzeczywistnienia nowych dyskursów edukacyjnych w praktyce edukacji i wychowania. Każda kolejna książka Jana Szmyda stanowi wydarzenie w polskich naukach społecznych, a w szczególności – pedagogicznych i filozoficznych, co odnosi się bez wątpienia także do recenzowanej tu pozycji tego cenionego naukowca. Stanowi ona ważny wkład w rozwój polskich badań nad problemami i kondycją współczesnego człowieka. Książka jest próbą zwrócenia uwagi na istotne problemy jakości życia człowieka we współczesnym świecie.

Dynamika zamian stawia przed człowiekiem nowe wyzwania natury psychologicznej i filozoficznej. Globalizacja – jako proces przebiegający w sposób niekontrolowany czy wręcz bezkarny – stwarza wiele niebezpieczeństw. Procesy globalizacyjne generują egzystencjalny lęk wynikający z braku poczucia bezpieczeństwa. Jan Szmyd słusznie zauważa w swoich publikacjach, że za naczelne, wiodące tendencje ponowoczesności uznaje się na ogół globalizację, przyspieszone tempo zmian, wszystkich i wszystkiego, nadmierne wywyższenie wartości materialnych, przedmiotowych i użytkowych (kosztem wartości duchowych, wewnętrznych), zbytnią ekonomizację oraz pragmatyzację życia, powszechną jego komercjalizację, szaleńczy pęd za zyskiem i wygodą, kult pieniądza i ciała, wybujały konsumpcjonizm.

W recenzowanej książce pt. *Zagrożone człowieczeństwo. Regresja antropologiczna w świecie ponowoczesnym* podejmowane są najbardziej aktualne problemy antropologiczne, będące odpowiedzią na zachodzące w otoczeniu człowieka zmiany. Dzisiaj, na progu

trzeciego tysiąclecia, nauki społeczne stoją przed trudnym wyzwaniem budowania wizji człowieka odpowiedzialnego (zatem mądrego, refleksyjnego i etycznego) za jakość życia i kierunek jego rozwoju. Środowiska naukowe z coraz większą siłą odczuwają potrzebę dyskusji i działań zmierzających do pogłębiania świadomości społecznej odnośnie do autentycznych wartości związanych z jakością ludzkiego życia. Świadczą o tym choćby referaty z różnych ośrodków akademickich wygłoszone na Ogólnopolskiej Konferencji „Kryzys człowieczeństwa”, która odbyła się w grudniu 2018 roku w Akademii Ignatianum w Krakowie.

Recenzowana książka zawiera obszernie wprowadzenie, w którym Autor stawia wiele szczególnie ważnych i bardzo aktualnych pytań odnoszących się do problemów związanych z przemianami, jakie dokonują się wokół współczesnego rozumienia człowieka i natury ludzkiej. Oto niektóre z nich: Czy możliwe są do wypracowania – w bliższej lub dalszej przyszłości – skuteczne remedia na „cywilizacyjne schorzenia człowieka”? Czy istnieje realna szansa na jego „cywilizacyjne uzdrowienie” i wyprowadzenie go ze swego rodzaju zapaści humanistycznej? Czy człowiek współczesny ma w sobie dość sił i predyspozycji, zdolności i nastawień, by podjąć skuteczną kontrolę nad charakterem i kierunkiem własnych, głębokich i – jak coraz wyraźniej się to okazuje – nierzadko negatywnych przemian, dokonujących się pod presją określonych czynników? Czy jest (będzie) w stanie powstrzymać w odpowiednim czasie regresję antropologiczną, a przez to zachować swoją tożsamość i swoje *humanum*? Jakim celem ma służyć dalszy rozwój cywilizacyjny? Udzielane w książce wstępne odpowiedzi na te pytania są niewątpliwie godne uwagi.

Książka składa się z czterech części podzielonych na liczne podrozdziały: I. Człowiek w świecie ponowoczesnym. Kondycja i przemiana. II. Cywilizacyjne konteksty świata wartości i kultury moralnej. III. Wyzwania edukacyjne i uzależnienie medialne. IV. Filozofia o swej epoce i przemianie człowieka. Wybrane stanowiska. Całość książki zamyka obszernie Zakończenie, w którym Autor z dużym krytycyzmem i uzasadnionym pesymizmem stwierdza, że dzisiejszy świat jest nadmiernie usztuczony, stechnicyzowany i zinstrumentalizowany, nazbyt urzeczowiony i upraktyczniony, w znacznej mierze zdehumanizowany i odczłowieczony, a edukacja i wychowanie

należą współcześnie do jednych z najważniejszych problemów cywilizacyjnych, społecznych i kulturowych. Książka opatrzona jest w obszerną i aktualną bibliografią. Warto zauważyć, że tekst książki napisany jest bardzo komunikatywnie, jasno i przejrzyście, a ujęcie poszczególnych zagadnień cechuje harmonijna struktura i wewnętrzna logika.

Monografia zawiera pogłębione refleksyjne przemyślenia dotyczące procesu przemian człowieka w kontekście współczesnej cywilizacji oraz kondycji jego społecznego i jednostkowego funkcjonowania. Autor podejmuje trudne problemy oraz konstruuje czytelny i oryginalny obraz współczesnej problematyki dotyczącej zagrożeń i wyzwań związanych z życiem współczesnego człowieka. Trzeba dodać, że poszczególne fragmenty książki nie tylko dostarczają wiedzy na temat dynamiki przemian współczesnej rzeczywistości, ale też stanowią teoretyczno-krytyczne studia, których celem jest zrozumienie i wyjaśnienie źródeł „uwikłań” owej rzeczywistości. Jan Szmyd konsekwentnie ukazuje dzisiejszy świat jako teren walki, dominacji i oporu, zniewolenia i uprzedmiotowienia człowieka. Pisze, że walka między kulturą a barbarzyństwem toczy się w duszy człowieka. Zdaniem Autora rozwój cywilizacyjny jawi się zarówno jako możliwość, jak i zagrożenie. Zauważa, że nasza cywilizacja znajduje się na rozdrożu, co jest źródłem wielkich nadziei, a zarazem obaw. Współczesna kultura zapomina o duchowym wymiarze człowieka, o jego jakości. Współczesny człowiek uwikłany jest w kulturę niską i masową, której zadaniem jest zaspokajanie tylko potrzeb jego ciała i zmysłów. Ich dominacja i oderwanie od tego, co Arystoteles określił mianem duszy (*psyche, anima*), prowadzi do prymitywnego hedonizmu, relatywizmu i materializmu. Stąd coraz bardziej powszechne staje się zezwierżenie człowieka, pseudohumanizm w postaci różnorodnych utylitarnych oraz konsumpcjonistycznych ideologii i utopii społecznych.

W tej sytuacji jedynym remedium wydaje się być klasyczna *paideia*, która kładzie nacisk na wszechstronny intelektualny i moralny rozwój człowieka. Jednym z wielu ważnych wątków, jakie Autor porusza, jest także bardzo ważny i aktualny problem dotyczący kryzysu wychowania i edukacji. Trzeba się zgodzić z Autorem, że współczesna edukacja i wychowanie wskazują na wiele rozbieżnych sposobów rozwiązania tych problemów. Zdaniem Jana Szmyda,

prawidłowy rozwój edukacji i wychowania wymaga nowoczesnych metod i środków działania, a właściwie nowego paradygmatu myślowego. Ujawnia się w niej wyraźnie imperatywna potrzeba śmiałego i krytycznego zwrotu w kierunku tradycyjnego i klasycznego, uniwersalnego i historycznie wypróbowanego dorobku teoretycznego i metodycznego dawniejszych sztuk edukacyjnych i wychowawczych. Sam Autor podkreśla, że naprawa wychowania we współczesnych realiach społecznych i kulturowych wymaga radykalnego wzrostu wiedzy i informacji o świecie zewnętrznym oraz jakościowego przełomu w naukach społecznych, humanistycznych i pedagogicznych. Interesujący wydaje się też podniesiony w książce problem dotyczący kryzysu moralności w świecie ponowoczesnym. Jest to tematyka arcyciekawa, ale równocześnie bardzo złożona. Naczelnym zagadnieniem podjętym w książce z ogromnym zawnstwem jest problem dotyczący regresji antropologicznej w świecie ponowoczesnym. Przez regresję antropologiczną Autor recenzowanej książki rozumie taką osobliwość procesu ewolucyjnego, która polega na tym, że będąc w swym generalnym i zasadniczym ciągu przemian procesem progresywnym, tzn. dającym rozwiązania strukturalne i funkcjonalne coraz bogatsze, ulega jednak okresowo, głównie pod wpływem silnych, a niekorzystnych dla siebie czynników, określonym zmianom regresywnym, zwłaszcza w odniesieniu do niektórych składników tej jakości, którą nazywamy naturą ludzką, tzn. że je – mówiąc skrótowo – dość wyraziście zubaża, ewolucyjnie cofa w ich złożoności i funkcjonalności, a nawet ewidentnie psuje i deformuje. Innym nader ważnym i aktualnym tematem poruszonym w tej oryginalnej pracy jest dogłębne przedstawienie medialnego, „spłyconego” obrazu rzeczywistości; obrazu, który ma niewątpliwie negatywny wpływ na współczesną edukację i wychowanie.

Recenzowana książka stanowi nowoczesne studium o charakterze społeczno-filozoficzno-pedagogicznym. Rozważania w niej zawarte są próbą odpowiedzi na całą serię pytań związanych z tym, czy w globalizującej się cywilizacji technicznej i tzw. „płynnej nowoczesności” zrodzą się ewolucyjnie bądź rewolucyjnie silne impulsy i siły społeczne oraz moralne, które spowodują, że człowiek nadal zachowa swoją duchową jakość i ludzką tożsamość. Globalny kryzys ekonomiczny, edukacyjny, moralny, przekładający się w sposób niepodważalny na jakość naszego życia, stwarzający zagrożenia dla realizacji

wyższych wartości człowieka, uzasadnia konieczność integracji humanistycznych wysiłków ludzi nauki i przypominania wszystkim, że groźba totalnej alienacji człowieka ze świata natury i swoich własnych wytworów jest ciągle aktualna, a mądra i naukowa refleksja nad różnymi aspektami naszego życia pozostaje koniecznością.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr Sylwia Przewoźnik
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
e-mail: sylwia1987@onet.eu